

EDEBİYATTAN BEYAZ PERDEYE TÜR BELİRLEYİCİ KİŞİLER

GENRE-DETERMINING CHARACTERS FROM LITERATURE TO THE SILVER SCREEN

Derya PERK

Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, der@ankara.edu.tr

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 2 Mart 2021
Kabul edildiği tarih: 30 Mayıs 2021
Yayınlanma tarihi: 24 Haziran 2021

Article Info

Date submitted: 2 March 2021
Date accepted: 30 May 2021
Date published: 24 June 2021

Anahtar sözcükler

Alman Edebiyatı; Kişi; Edebî Türler; Film Türleri; Uyarlama

Keywords

German Literature; Character; Literary Genres; Film Types; Adaptation

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2021.61.1.24

Öz

Her edebî türün kendine özgü belirleyici unsurlar barındırdığı bilinmektedir. Zaman mekân ya da üslup gibi unsurların yanı sıra işlevleri sayesinde edebî üretime hizmet etmiş ve yeni oluşumlara vesile olan kişiler de bulunmaktadır. Bahsi geçen kişiler kimi zaman tiyatrodaki trajedi ve komedi arasındaki farkı belirlemiş, kimi zaman da odak noktası kahraman olan düzyazıların belirleyici ölçütü olmuştur. Farklı dönemlere ait bu eserlerin bir kısmı sinemaya uyarlanmış olsa da bunlar, tür olarak yalnızca edebî uyarlama altında değerlendirilmemektedir. Zira film türleri belirlenirken yapı, konu hatta teknik özellikler de göz önünde bulundurulmaktadır. Bu çalışmanın amacı, edebiyat bilimi bakış açısından, kişilerin üstlendikleri belirleyici işlevler hakkında bilgi vermek, bu işlevlerin Alman edebiyatında yer alan edebî türlerde gelişimini göstermek ve tema ya da motif olarak kullanımlarını örneklemektir. Ayrıca örneklenilecek olan tür ve eserlerin sinemadaki yeri, uyarlamaların özellikleri ve sinemada hangi film türleri altında değerlendirilebilecekleri tartışılacaktır.

Abstract

It is a known fact that there are factors determining literary genres. Among them, there are fictional characters that serve literary production and function as an instrument in new formations. These characters sometimes determine the difference between tragedy and comedy in the theatre, and sometimes define the criterion of prose in which the focus is on the main character. It is also known that some of these works from different periods were adapted to the cinema, their genres are not considered as adaptations. Thus, in movies genres are determined grounding on their structure, subject and even technical features. The aim of this study is to enlighten the determining functions that characters undertake from the point of view of literary science; to show the development of these functions in literary genres related to German culture and to exemplify their use as a theme or motif. In addition to this, the place of the genres and works to be exemplified in cinema, will be discussed taking the features of adaptations and their genres into consideration.

GİRİŞ

Edebî türler, edebiyat bilimi içerisinde her daim araştırılan ve yeni önermeler sunulan bir alan olduğundan türler arasında bir ayırım yapabilmek ve onları sınıflandırabilmek için birçok metin gruplandırmasına rastlanmaktadır. Tarihsel olarak değerlendirildiğinde ilk ayrımlardan biri, Aristoteles'in *Poetika*'sında taklidin araçları, nesnesi ve şekli arasında yapılmaktadır. Platon'un *genus narrativum*, *genus dramaticum* ve *genus mixtum* olarak belirlediği ayırım ise 1800'lerde karşımıza çıkmaktadır (akt. Dunker 12). Yeni Alman edebiyat bilimi kaynaklarında ise genelde Johann Wolfgang von Goethe tarafından, bahsi geçen türlerden bağımsız olarak belirlenen üç doğal tür (*Alm. Naturformen der Poesie*) arasında bulunan

düzyazı/epik, nazım/lirik ve tiyatro/dram ayırımına rastlanmaktadır. Belirlenen bu türleri tek bir çatı altında toplamak bir karmaşaya yol açacağından ve türlerin özelliklerini kesin olarak birbirinden ayırmak kolay olmadığından alt sınıflandırmalar da oluşturulmuştur. Bir alt sınıflandırma, yani daha dar bir genellemede roman, kısa öykü ya da trajedi ve komedi gibi ayrımlar söz konusudur. Bir sınıflandırma daha yapıldığında ise biçimsel veya tarihî özellikler göz önünde bulundurularak bir alt grup daha oluşturulur ki tiyatro içerisinde burjuva trajedisi bunun bir örneğidir (Jeßing ve Köhnen 133).

Edebiyat biliminde *tür* anlamına gelen Almanca *Gattung* kelimesinin film sektöründeki karşılığı olan *Genre* kelimesi içerik bakımından *Gattung* kelimesinden ayrılmaktadır. Hickethier'e (203-206) göre *Genre*, hem üreticinin hem de alıcının içinde bulunduğu tarihsel-pragmatik bir bağlam belirler. Belli bir anlatı ve anlatım tarzına işaret eder ve bu özelliği ile beklentileri harekete geçirir. *Genre*, filmlerde somutlaştırılan bireysel hikâyelerin ilişkilendirilebileceği temel anlatı kalıplarıdır ve bu sebeple anlatım ve sunum şekli üzerinde duran *Gattung*'dan farklıdır. Schweinitz'e (289-290) göre ise film bilimi içerisinde *Gattung* altında belgesel, animasyon ya da reklam filmler gibi büyük türler anlaşılmaktadır. *Genre* ise konusu olan filmleri kast etmekte ve bunları özelliklerine göre farklı soyutlama seviyelerine ayırmaktadır. Böylece tematik (örn. macera veya felaket filmleri); kültürel, zamansal ve topografik (örn. western, hapisane, yol filmleri); kişi bağlantılı (örn. gangster ya da samuray filmleri); müzikli (örn. film opereti, revü veya müzikal filmleri); dramaturjik-psikolojik etkili (örn. korku filmi, melodramlar, slapstick ve komediler) ayrımlar görülmektedir. Burada altı çizilmesi gereken önemli bir husus, genre-mix olarak bilinen tür kombinasyonları oldukça yoğun olması sebebiyle bir filmin tek bir tür altında değerlendirmenin zor olacağıdır.

Film sektöründe geleneksel özelliklere dayalı bir tür ayırımının bulunduğu bilinmektedir. Bu türler piyasa tarafından belirlenmiş olup büyük çoğunluğun kültürel zevkleri anlamına gelen *mainstream*'e göre de oluşturulmuştur. 1910 yılından itibaren odak noktada bulunan oyuncunun yani star'ın yanında belirleyici olan klasik türler arasında gangster filmi, aşk filmi/melodram, komedi filmi, tarihi film, western filmi ve polisiye film bulunmaktadır. Bu tür tipolojisinin ayrıntıları ve özelliklerin heterojenliği ise 1960'lardan sonra tartışmaya açılmış ve olası bir sınıflandırmanın hangi kriterlerle belirleneceği sorusu üzerinde durulmuştur (Lange 84).

Seyirci kendi kültürüne yakın olan öğeleri tanır ve dolayısıyla filmin türünü çok daha rahat ayırt edebilir. Ancak bir filmin türünü belirlerken bütün öğeleri göz önünde bulundurmak oldukça zordur ve örneğin yalnızca konusu, yalnızca kişiler ya da yalnızca müzik gibi unsurlar değerlendirilerek yapılan bir tür belirlemesi çok doğru olmayabilir. Geniş kapsamlı tür kategorilerinin yanında bu nedenle tıpkı edebi türlerde olduğu gibi alt türler de yer almaktadır ve tek bir film birçok tür içerisinde değerlendirilebilmektedir. Örneğin 1920'lerdeki bilindik komedi türünün 1960'larda farklı değerlendirildiği bilinmektedir. Bilinen türlerde ise genel olarak motifler, kişiler, film teknikleri hatta dekor gibi ayrıntılar belirleyicidir (Bordwell ve Thompson 318-321). Görüldüğü üzere hem edebiyat hem de sinema alanında bir eserin türünü belirlemek ayrıntılı bir değerlendirme gerektirmektedir. İki alanda da alt gruplandırmaların oluşturulmasıyla bir sınıflandırma yapılmakta, hatta bir eser farklı türler içerisinde kabul edilebilmektedir. Bu çalışmada bir çerçeve belirlemek amacıyla edebi eserlerde yer alan kişilerin belirlediği türler üzerinde durulacaktır. Kişilerin odak noktada yer aldığı ve türün oluşmasına veya gelişmesine katkı sağladığı eserlerin uyarlamaları hakkında bilgi verilecek ve bunların film sektöründeki karşılığı yani hangi film türleri içerisinde yer aldıkları tartışılacaktır.

Edebiyat ve Sinemada Kişiler

Edebî eserlerde ve sinemada eylemlere farklı şekillerde dâhil olan kişileri betimleyen birçok kavram karşımıza çıkmaktadır. Bunların başında karakter (*Alm.* Charakter), kahraman (*Alm.* Held), kişi ve figür (*Alm.* Person ve Figur) ile tip (*Alm.* Typus) gelmektedir. Birbirine benzer olan bu kavramlar, içerik bakımından farklı özellikler barındıran kişileri ifade etmektedir. Nitekim karakter, eserde oluşturulan çatışmalarla uyumlu olabilmek için gerekli kişisel özelliklere sahip olan, örneğin trajedi türündeki kişidir (Hermes 37). Bir diğer kavram olan kahraman ise bir kurmaca kişidir. Maske ve rol anlamına gelen Latince kökenli *persona* ve yine Latinceye dayanan biçim ve görünüm anlamına gelen *figura* için Türkçede kişi kelimesi kullanılabilir. Zira iki kelime de bireysel özellikleri bulunan karakter, daha az veya çok ayırıcı ölçütleri olan ve komedide yer alan tip ya da toplumsal davranış biçimlerini gösteren Almanca *Gestus* için kullanılmaktadır (Hermes 75). Bunların dışında şu kavramlar bulunmaktadır: başkahraman (*Alm.* Protagonist), biçim (*Alm.* Gestalt), eyleyen (*Alm.* Aktant), aktör (*Alm.* Akteur), oyuncu (*Alm.* Spieler) (Tepebaşılı 45). Özellikle tiyatrodaki yer alan ve başkahramanın rakibi (*Alm.* Antagonist) ve tiyatrodaki ve romanda başkahramanın aksine zayıflıkları bulunan anti-kahraman (*Alm.* Antiheld) arasındaki ayrıma dikkat etmek gerekir. Bir anti

kahraman, erdemli bir kahraman gibi davranmasa da hikâyenin gerçek kahramanıdır ve rakip olarak karşımıza çıkmamaktadır (Best 35-36).

Edebi eserlerde ya da sinemada görülen kişi ya da kişilerin adlandırmalarına ilişkin çeşitlilik göz önüne alındığında adlandırma konusundaki farklılıkların yalnızca küçük ayrıntılardan kaynaklandığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada, farklı türlerde yer alan kişiler gözetilerek yukarıda anılan adlandırmalar kullanılmakla birlikte genel değerlendirmeler yapılırken kapsayıcılığı bozmamak adına Almancada bir sıfat olan figüral (*Alm.* figural) kelimesinin karşılığı olarak Türkçedeki *kişi* kelimesi tercih edilmiştir. Bu çalışma Götttsche'nin (31) üzerinde durduğu figüral ve edebi tür arasındaki ilişkiyi temel alarak bahsi geçen özelliklerin ötesinde bir de konunun sinema sektöründeki yansımalarını ele almıştır. Özellikle uyarlamaların kişileri ve bu filmlerin hangi tür altında değerlendirilebileceği incelenmiştir.

Her okur, yazılı ya da görsel ifadelerle oluşturulmuş eserler yoluyla karakterlerin iç dünyasına girebilir ve kimi zaman onları onlardan daha iyi tanıyabilir. Bu nedenle okur, merak duygusu nedeniyle başka bir kişinin karakteri, dolayısıyla yaşantısı hakkında fikir edinmekten zevk alır. Genellikle üzerinde durulan ve yoğun olarak incelenen kişi, özellikle tür belirleyici kişilerin bulunduğu eserlerde odak noktada olan kişidir ve bu odağı oluşturanın özelliklerini analiz ederken nasıl veya kim tarafından karakterize edildiği çok önemlidir. Ayrıca karakterlerin aktif ve pasif eylemlerinden yola çıkarak birçok bilgi edinilebilir. Bunun için: Karakter, gelişim sürecinde mi yoksa sabit karakter özellikleri mi gösteriyor? Karakter kasıtlı mı hareket ediyor? İlgili karakter davranışları konusunda kendini kontrol altında tutabiliyor mu? Eylemler öncelikle karakterin kafasında mı gerçekleşiyor? Eylemler gerçekleştiriliyor mu yoksa ihmal mi ediliyor? İcra etme ya da aksine harekete geçmeme iradeye mi bağlı yoksa dış baskı(lar)dan mı kaynaklanıyor? (Lahn ve Meister 240) gibi sorulardan yararlanmak mümkündür.

Dilsel ve fiziksel özellikler de kişi analizinde önemli verilerdir ve bu sebeple kelime dağarcığı, şive, lehçe, ağız veya sözdizimsel özellikleri içeren üslup da dikkate alınmalıdır. Bir sonraki aşamada ise söylenenin örtük mü olduğu yoksa açık mesajlar mı barındırdığı incelenmelidir. Dış görünüşün altında ise karakterin fiziksel özellikleri ve giysileri anlaşılmalıdır. Maalesef yazılı olan edebiyatta bir karakteri görünüşüne göre iyi ya da kötü olarak sınıflandırmak, örneğin film endüstrisinde olduğu kadar kolay değildir. Kişiler, edebi ürünlerde daha çok isimleri veya tanımları, sosyo-kültürel konumları ve yakın çevreleriyle karakterize

edilir. Bu noktada belirtilmesi gereken husus bu tür tanımlamaların seçilen özel karakterler tarafından yapıldığıdır. Almandada *Charaktant* adı verilen bu özel kişiler, oyunculuk veya açıklama yoluyla başka bir figürün ana hatlarını çizen edebî figürlerdir (Lahn ve Meister 240-241). Bu özel kişilerin tespitinde ve görevlerini nasıl icra ettikleri konusunda ise öncelikle bilinmesi gereken, karakterin aktif olarak kendi eylemleri ile mi yoksa özel karakterin sözleri ile mi şekillendiğidir. Ayrıca özel karakterin bir değişikliği motive edip etmediği ve okurun kişi hakkında bilmediği mevcut özellikleri gün ışığına çıkarıp çıkarmadığı da bir o kadar önemlidir (Lahn ve Meister 240).

Belirleyici kişilerin önemini altını çizmek ve yer aldıkları eserlerdeki ağırlıklarını, görevlerini, dış görünüşlerini ve ilettikleri kodları vs. belirlemek işte bu ve benzeri yöntemlerle mümkündür. Bu sebeple özellikle bahsi geçen edebî eserlerin görsel-işitsel boyuta aktarımında oyuncu ve rol üzerinde çok durulmaktadır. İzleyicinin elinde her ne kadar bir senaryo bulunmasa da filmin bir edebî eserin uyarlaması olduğu düşünülürken, izleyicinin aklında yazarın belirlemiş olduğu kişi özellikleri bulunmaktadır. Eğer eser içerisinde çok fazla betimleme bulunmuyorsa da izleyici bu konuda fikir sahibi olmadığından yönetmen ve çekim ekibinin seçimlerini tartışmakta zorlanmaktadır. Ancak her koşulda beklenen, figürün seyirciye hitap etmesi ve seyirci tarafından kabul görmesidir (Hickethier 168). Bu sebeple özellikle şövalyelerin, masal kahramanlarının veya dedektiflerin vs. yer aldığı ve bir sonraki başlıkta ele alınacak türlerde oyuncunun görüntüsü eserde olduğu kadar filmde de önemlidir.

Türün belirleyicisi olan kişilere, bu özellikleri sebebiyle elbette farklı vasıflar da atfedilebilir. Burada kasıt çok boyutlu olmaları gerektiği değildir. Onlar, kapsamlı bir analiz gerektiren, düşünen, hisseden, anlayan, anlatan, savaşıyor, seven, nefret eden ve daha birçok özelliği içinde barındıran psikolojik varlıklar olabilecekleri gibi, daha kolay betimlenebilecek tek boyutlu varlıklar da olabilir. Filmlerde de oyuncularından beklenen bu kişileri yazılına en yakın şekilde canlandırmalarıdır. Bu gerçekliğe ulaşabilmek için Hickethier'in (167) sıraladığı temel prensipler bulunmaktadır. Bunların arasında abartılı sayılacak vücut dili ve mimik kullanmamak, kameraya yönelik hareket ederken izlenmeye doğallığını kaybetmemek, çekim esnasında kesik kesik vücut eylemleri sergilese de bunun akıcı olmasını sağlamak ve aynı şekilde bölümlerin sonunda bir bütünlük sağlamaktır.

Kişi Odaklı Edebi Türler ve Uyarlamalara Aktarımları

Kişilerin belirleyici olduğu bir edebi tür tiyatrodur. Bunun sebebi eserlerde salt varlık göstermeleri değil, tiyatrodaki aralarında yapılan ayırmadır. Bu bağlamda akla ilk gelen husus Aristoteles'in *Poetika*'sından sonra ortaya çıkan ve belirli sınıflara ait karakterlerin ve hatta izleyicilerin tiyatro alt türlerine atanmasını ifade eden *Alm. Ständeklausel*'dir. Artık ortak görüş trajedilerdeki karakterlerin komedilerin aksine sadece asil sınıftan olabileceğidir. Bu durum Rönesans ve Barok döneminde de değişmemiş, eserlerde toplumun üst tabakasından kişilerin seyirci üzerinde etki bırakması gerektiği düşünülmüştür (Jeßing ve Köhnen 162). Hâlbuki burjuva trajedisini şekillendiren Gotthold Ephraim Lessing de farklı sınıflardan karakterlerin gerekliliğini savunmaktaydı çünkü ona göre izleyicilerin ahlaki açıdan gelişmeleri için karakterlerle özdeşleşmeleri gerekirdi. Dolayısıyla sahnede olan, gerçeğe yakın ve seyircinin onlarla bağlantı kurabilmelerine elverişli olmalıydı. Hem böylece figürlerin yanında karışık karakterler de oyunlarda yer alacaktı (Neuhaus 77). Burjuva trajedisinin ortaya çıkışı ile 18. yüzyılın ortasından itibaren artık oyunların hâkimi prensler, dolayısıyla tarihsel veya mitolojik olarak doğrulanmış gösteri unsurları değil, burjuva sınıftan kurgulanmış ya da tüccarlar gibi farklı sınıflardan kişilerdir. Artık psikolojik problem durumları bu karışık karakterlerde gösterilmektedir. Bunun neticesinde de karakter türleri parçalanır ve tek tiplikten uzaklaşılır (Scherer 76). Özetle, ahlaki durum ve toplumsal konum açısından kesişen trajedi ve komedi, yalnızca konuları ve çatışma çözme biçimleri açısından değil, aynı zamanda soylular ile burjuva veya alt-burjuva arasındaki zıtlık açısından da farklılık gösterir. Komedi teorileri ve tarih bağlamında ise bu kişilerin bireyselleşmesiyle bağlantılı olarak tip ve karakter komedisi arasında bir fark olduğu görülmektedir. Nitekim tip komedya, uzlaşmış figür şablonlarını tercih ederken karakter komedya figürlerine daha derin bir karmaşıklık ve bireysellik sağlamıştır. Tek bir kişinin ön planda tutulduğu monodramlar da kişilerin önemini oldukça göstermektedir (Göttsche 31). Özetle tiyatro içerisinde Aristoteles'in görüşleri ve getirdiği kurallar çerçevesinde kişilerin statüsü üzerinden bir ayrıma gidilmiş ve bu ayrım tiyatro türünü ilk etapta iki ana forma bölmüştür.

Edebiyat ve film ilişkisinin kısa tarihçesi tiyatro ve film bağlantısını da sunmaktadır. 1907 yılındaki ekonomik kriz Amerikan Nickelodeons ve Avrupa sinemalarına gelen ziyaretçi sayısını gözle görülür şekilde düşürmüştü ve düşen seyirci sayısını geri kazanmak için sinema sahiplerini farklı girişimlere sürüklemiştir. Artık gösterimlere oyun veya şarkı gibi yeni performanslar eklenmiş

ve sinemanın imajı 30'lu yıllardaki sesli filmlere kadar tiyatro-sinema salonuna dönüşmüştür. Özetle sinemaya ilginin azalmasından dolayı popüler-kültürel bağlamdan kültürel geleneklere bir geçiş olmuş, edebiyat ve tiyatroya yaklaşılmıştır (Paech 85-87). Marschall (710) için tiyatro, filmin motifi ve temeli niteliğindedir ve ilişkileri dört açıdan değerlendirilebilir. Ona göre bilimsel amaçlı belgesel tiyatro kayıtları, sahne üzerindeki bir tiyatro eserinin sinema ya da televizyon için kayıt edilmesi, metnin sahneden bağımsız olarak uyarlanması ve son olarak tiyatro dünyasının filmde konu edilmesi bu sanatların bir araya gelmesi için sebeplerdir.

Günümüzde hala birçok tiyatro eserinin uyarlandığı bilinmektedir ancak edebi türlerde üzerinde durduğumuz kişilerin belirlemiş olduğu trajedi ve komedi örneklerinin de filmleştirilmiş olduğu vurgulanmalıdır. Schmidt ve Schmidt'in¹ (2-7) listesine göre Eshilos'un (M.Ö. 524-455), *Orestia* adlı eseri 1966 yılında Franz Josef Wild'in yönetmenliğinde *Die Orestie* adıyla çekilmiş, Aristofanes'in (M.Ö. 445- 385) *Lysistrata*'sı ise 1947 yılında *Triumph der Liebe*, 1960 yılında *Die Sendung der Lysistrata* ve 1980 yılında *Heut' abend tanzt Lysistrata* olarak uyarlanmıştır.

Tiyatroda olduğu gibi düzyazıda da kişiler belirleyici işlevleriyle ön plana çıkmıştır. Biçimsel olarak ele aldığımızda masaldaki kişiler tek boyutluluk durumu sebebiyle farklı formlarda görülür, rahatlıkla doğaüstü varlıklarla iletişim kurabilir ve bunu asla garipsemezler. Ayrıca yüzeysellikleriyle de bilinen bu kişiler bedensizdir ve bir derinliğe sahip değildir. Onlar yapıları gereği bir görevi tamamlamak üzere ortaya çıkar ve görevleri son bulunca kaybolur (Lüthi 8-76). Yani önemleri kişisel derinlikten ziyade üstlendikleri fonksiyonlarda yatmaktadır. Rus halkbilimci Vladimir Propp *Masalın Biçimbilimi*² adlı kitabında Rus masallarını derin yapısına göre incelemiş ve masalarda bulunan kişilerin üstlendikleri 31 farklı fonksiyonu belirlemiştir. Belirlenen fonksiyonların çeşitli kullanımı ile masallar oluşurken belirli masal kişileri de bu fonksiyonları üstlenmektedir. Propp'un yedi kişi olarak belirlediği masal kişileri saldırgan, başışçı, yardımcı, prenses, gönderen, kahraman ve düzmece kahraman'dır. Kişilerin üstlendikleri fonksiyonlar, mantıksal olarak alanlara göre kümelenmiştir ve bu eylem alanlarında bahsi geçen kişiler yer almaktadır. Buna göre;

¹ Schmidt ve Schmidt'in (2001) kapsamlı dizin çalışması *Lexikon - Literaturverfilmungen 1945-2000* yılları arasında Alman dilindeki uyarlamaları yazar, eser adı, film adı ya da yönetmene göre listelemektedir.

² Eser Türkçeye Hüseyin Gümüş (1987); Mehmet Rifat & Sema Rifat (2008) tarafından çevrilmiştir.

1. Saldırgan: zarar verme/kötülük (A), çatışma veya kahramanla farklı kavga çeşitleri (K) ve takip (V)
2. Bağışçı: büyülü nesnenin aktarımıyla ilgili hazırlık (Sch), büyülü nesnenin kahramana iletilmesi (Z)
3. Yardımcı: kahramanın yer değiştirmesi (W), kötülük veya eksikliğin giderilmesi (L), takip/izlenmeden kurtarma (R), zor görevin tamamlanması (Lö), kahramanın biçim değiştirmesi (T)
4. Aranılan kişi (prens) ve babası, zor görevin verilmesi (P), kahramanın işaretlenmesi (M), düzmece kahramanın ortaya çıkarılması, ikinci saldırganın cezalandırılması (St), evlilik (H*)
5. Gönderen: kahramanın gönderildiği geçiş anını (B)
6. Kahraman: evden ayrılma (C↑), bağışçının taleplerini karşılama (H), evlilik (H*)
7. Düzmece kahraman: arayış sebebiyle ayrılış (C↑), bağışçının isteklerine olumsuz tepki (H_{neg}) ve asılsız sav (U) işlevlerini üstlenmektedir (Propp 79-80).

Anlaşılabacağı üzere Propp, kişileri karmaşık yapıları olan bağımsız karakterlerden ziyade, masal fonksiyonlarını üstlenen, dolayısıyla onun sistematik yapısını oluşturan ve eserde gerektiği kadar yer alan kişiler olarak görmektedir. Aynı şekilde masal filmlerinde de fonksiyonları üstlenen kişiler yer almaktadır. Eğer masal üzerinde çok, hatta hiç değişiklik yapılmamışsa bu kişiler değişmez, sadece masalsi bir görselliğe ulaşmak için ekranda daha fazla kişi görünebilir. Ancak bazı yapımların masalda çok fazla değişiklik yaptığı da bilinmektedir.

Alman sinema tarihi içerisinde kültürel öğelerin fazlaca yer aldığı masalların filmleşmesi oldukça yaygındır. Hatta bu bağlamda Almanya'da bir film stoku elde etmek ve ulusal kültürel mirasın bir parçası olarak halkın erişimine açmak için 1998 yılında DEFA Vakfı kurulmuş ve bu kapsamda Grimm kardeşler, Wilhelm Hauff ve Hans Christian Andersen gibi isimlerin eserleri beyaz perdeye uyarlanmıştır (Morsbach 7). Schmidt ve Schmidt'in (74-77) eserinde Grimm kardeşlerin altında 88 adet çeşitli masal uyarlaması olduğu görülmektedir. Önemli bir sanat masalı yazarı olan Ludwig Tieck'in aynı dizin çalışmasında 1797 yılında kaleme aldığı *Der blonde Eckbert* masalına ait bir adet uyarlama yer almaktadır (190). Wilhelm Hauff'un ise 1950- 1985 yılları arasında çekilen on dört adet uyarlaması verilmiştir (83).

Bunların dışında farklı ülkelerde de özellikle Grimm masallarının beyaz perdeye uyarlandığı bilinmektedir. Nitekim masal filmleri her zaman ilgi odağı olmuş ve hakkında çok sayıda bilimsel çalışma da yapılmıştır. Bu sebeple kısa epik türleri arasında bulunan masalların hem sözlü hem yazılı ve görsel- işitsel olarak da popülerliğini sürdürdüğünü ve söylemek mümkündür. Masal türü, sinema odağında masal filmi (*Alm. Märchenfilm*) dışında, eğer sadık bir uyarlamadan bahsedilmiyorsa içerisinde kullandığı masal motiflerinden hareketle fantastik film (*Alm. phantastischer Film*) olarak da değerlendirilebilmektedir. Zira fantastik film, edebi tür teorisinden türemiş ve doğa üstü öğeler barındıran bir tür adıdır (Liptay 515-516).

Fabl türünde ise insan formunda olmayan varlıklar aracılığıyla tür belirleyici etkiyi görmek mümkündür. Antik'ten bu yana özellikle hayvan, bunun dışında da bitki veya nesnelere yer aldığı bu anlatılarda insanı andıran tavırlar görülmekte ve eğitici bir niyet bulunmaktadır (Göttsche 31). Bu da fablda karşımıza çıkan figürlerin insan özellikleri ile tanımlanan karakterlere sahip olduğu ve gerçeği fablın sonunda eğitici veya hicivsel bir etkiyle vermek için varlık gösterdikleri anlamına gelmektedir (Best 169). İşte tam bu sebeple bu kişilerin seçilmesinin tesadüfi olmadığı, bu seçimin belli bir amaç doğrultusunda yapıldığı görülmektedir. Böylece fabl türünden ancak bu figürlerin varlığıyla söz edilebilmektedir. Bu türün edebiyat tarihi içerisinde antik dönemden modern döneme kadar çok yaygın ve sevilir olması da eylem kişilerinin çokça hayvanlardan seçilmesiyle açıklanabilir. Masallar kadar olmasa da bu türün de uyarlamaları mevcuttur. Bunlardan bir tanesi Goethe'nin fabl öğeleri bulunan *Reineke Fuchs* adlı eseridir. Bu eser 1973, 1976 yıllarında aynı isimle uyarlanmış, 1987-1998 yıllarında ise çizgi filmi çekilmiştir (Schmidt ve Schmidt 68,474). Masalların uyarlamalarında tür olarak masal filminden bahsetmiş olsak da fabllar için daha farklı türleri de değerlendirmek mümkündür. Bunun sebebi tür olarak doğrudan fabl filmi olarak adlandırılmasa da içerisinde konuşan hayvan veya nesne bulunduran çeşitli filmlerin olmasıdır. Başkahramanı hayvanlardan seçilen bu yapıtları sinema alanında bir edebi eserin aktarımı ise uyarlama, değilse hayvan filmleri (*Alm. Tierfilm*) altında da değerlendirmek mümkündür. Hayvan filmleri sadece fabllardan yararlanmamaktadır ve oldukça geniş bir konu yelpazesine sahiptir ancak bu filmlerde de konuşan hayvanlar film türünü belirleyici kişilerdir. Uyarlamaların dışında hayvan filmleri türü altında örneğin Alman yapımı *Krambambuli* (1940) gibi gerçek hayvanların yer aldığı filmleri ya da çizgi film veya animasyon filmi olan örneğin Walt Disney yapımı *Bambi* (1942) gibi filmleri saymak mümkündür (Wulff 715). Görüldüğü üzere

hayvan filmi genel bir ifade olup fabl türünün sinemadaki kısmi karşılığı olarak düşünülmelidir. Ayrıca hayvan filmleri konu itibariyle de değişkenlik gösterebildiğinden odak noktasında tek başına didaktik olan fabl türünü yansıtmayabilir. Liptay'ın (151) açıklamasından yola çıkarak bu filmleri, doğa üstü öğeler barındırmasından dolayı fantastik film olarak adlandırmak mümkündür.

Kişiler, roman türünde de belirleyici ölçüt olarak ön plana çıkabilmektedir. Şövalye romanları (*Alm.* Ritterroman) bunun en belirgin örneklerindedir. Bu tür konusunu tarihi şahsiyetlerden veya olaylardan almaktadır. Kişileri ise türün adından anlaşılacağı üzere özellikle Orta çağda Alman kültürü için önemli özellikleri bulunan şövalyelerdir. Alman Orta Çağ şövalye idealinin özü, Walther von der Vogelweide'nin önemli dizeleriyle aktarılmıştır. Şövalye için gerekli olan Tanrı'nın lütfu (*Alm.* Gotes hulde), Onur (*Alm.* Êre) ve dönemsel iyiliktir (*Alm.* Guot). Tanrı'nın lütfu içerisinde şövalyenin hayatının tüm mutlu koşulları, tüm malvarlığı ve kişisel özellikleri yer almaktadır (Lanz 25). Onur özelliği ise öznel ve nesnel olarak iki farklı şekilde algılanmaktadır. Öznel olan, kişinin kendi onur tasavvurudur. Bu öznel algının içi ise şeref duygusu, onurlu bir karakter ve dürüst bir eğilim ile doldurulmaktadır. Nesnel bir bakış açısıyla da onur, dışarıdan toplanan takdir, hayranlık gibi özellikler taşımaktadır. Son olarak dönemsel iyilikten kasıt dünyevi zenginliktir çünkü refah, şövalyelik için çok önemlidir (Ehrismann 155-156). Ayrıca bu dünyevi zenginlik içerisinde güç, boy, hız ve güzel görünüm gibi fiziksel avantajlar da yer almaktadır. Çünkü ancak iyi olan ve erdemli bir şekilde yaşayanların bu iç değerlerinin suretlerine yansıdığına inanılmaktadır. Yüksek Orta Çağ döneminin şövalyesi zarif ama iyi beslenmiş bir vücuda sahip olmalıdır. Ve tabii olarak yakışıklı, düz bacaklı, temiz tırnaklı, altın sarısı saçlı, pürüzsüz elli, güzel gülüşlü ve parlak gözlüdür (akt. Lanz 9-10). Bu özellikleri sayesinde şövalye, türü belirleyen kişi olmuş ve okurun ilgisini oldukça çekmiştir.

İçerisinde tarihi öğeler bulunduran ve şövalyeyi anlatının merkezinde tutan tür, beyaz perdede macera filmlerinin bir alt başlığında yer alan tarihi film ve şövalye filmi kapsamında değerlendirilebilmektedir. Özellikle 50'lerde Hollywood yapımları arasında popüler olan şövalye filminin kaynağı da genelde İngiliz Artus efsanesi ya da Sir Walter Scott (1771-1832) gibi yazarların edebi eserleridir. Bu sebeple de filmin geçtiği mekân ve zaman Orta Çağ İngiltere'si ve burada yaşanan olaylardır. Türün belirleyici öğelerinin arasında tahta geçme dışında kostüm ve dekor yer almaktadır. Kılıçlar, zincir zırh, zırh ve giysiler dikkat çeken aksesuarlar olup turnuva ve kılıç dövüşleri, kaleler, saraylar oldukça önem taşıyan öğelerdir. Bu

türün de zamanla yeniden yorumlamalarının olduğu görülmektedir (Gruteser 608-610). Şövalyelerin olduğu filmler ayrıca tarihî film (*Alm. Historienfilm*) başlığı altında değerlendirilebilmektedir. Zira tarihî filmler olayların geçmişte yaşandığı ve o günün koşullarının, giyiminin ve mimarisinin özenle bugüne uyarlandığı filmlerdir (Vossen 305). Oldukça fazla sayıda bulunan şövalye filminin önemli bir örneği Alman eser *Tristan und Isolde*'dir. Eserin aynı isimli bilindik uyarlaması 1998 yılına, *Feuer und Schwert* isimli uyarlaması ise 1987 yılına aittir (Schmidt ve Schmidt 50).

Bir diğer örnek pikaresk romandır. Pikaresk romanın anlatıcısı ve dolayısıyla konusu çoğunlukla, hayatının akışında erken modern çağın yaşam ve çalışma dünyasındaki her türden insan ve durumla temas kuran alt sosyal sınıfa aittir. 1554'te İspanya'da yayımlanan ve zamanının sosyal olasılıklarının tüm yelpazesini epizodik düzende sunan *Lazarillo de Tormes* isimli pikaresk roman, türün başyapıtıdır (Jeßing ve Köhnen 29). *Picaro*, Almanca adıyla *Schelm*, yani kahraman, pikaresk romana adını veren kişi olarak tür belirleyici ölçütü olmuştur. *Schelm*in yapısını değiştirmek ya da onu hikâyeden çıkarmak mümkün değildir. Kendisi kötülük yaratmamakta, sadece çevrenin kötülüğüne eşit derecede kötülükle tepki vermektedir. Kahramanın tüm gayesi öncelikle hayatta kalmak ve iyi şartlarda yaşamaktır ki bunu da ancak kurnazlığı ile başarabilmektedir. İyi şartların arasında ise büyük bir hedef bulunmamaktadır. Örneğin hedefi daha yüksek bir standarda ulaşmak değil aksine sadece yemek ve cinsel cazibesini rahat ve hırslı bir şekilde yaşamaktır. Eserlerde işlenen *Schelm* motifi, güldüren yönüyle komedinin de (-örneğin Antik dönem hizmetlileri gibi) yan elemanıdır. Ana kahraman olması için ise toplumun ve düzenin kırılma olmasına gerekmektedir ya da hiciv talep edildiğinde bu motifin önemi artar (Frenzel 631,632). Türün Alman edebiyatı içerisinde en tanınmış figürlerinden biri Till Eulenspiegel ve en bilindik eserlerden biri de Jacob Christoph von Grimmelshausen'in *Der abenteuerliche Simplicissimus Teutsch* (1669)'udur. Grimmelshausen'in eserinde de *Schelm*, bir suçlu olmasa da onursuz olarak tanımlanır ve dalgacı ile kötü adam arasında bir yerdedir. Bu noktada belirtilmesi gereken, Grimmelshausen'in çalışmasındaki başkahraman Simplicius'un vicdanı ve daha yüksek bir yaşam isteği nedeniyle bilindik picaro'dan farklı olduğudur. Picaro/Schelm benzeri figürler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Alman edebiyatında yoğun olarak işlenmiş, hatta Günter Grass'ın *Die Blechtrommel* (1959) adlı eseri bu tür için önemli bir örnek olmuştur. Bu türün tercih edilme sebebi ise 1945'ten kısa bir süre öncesine kadar ve savaş sonrasında Almanya'da hayatta kalmanın çok zor olması ve o dönem yaşamak için gerekli olan davranışların bu tür ile anlatılabileceği düşüncesidir (Frenzel 637, 641). Film

sektöründe de bu türün ve uyarlamalarının ilgi gördüğü söylenebilir. Yukarıda sayılan eserlerin hepsi beyaz perdeye aktarılmıştır. Schmidt ve Schmidt'in eserine göre (501-502) Till Eulenspiegel figürünün farklı yorumlamaları 1956, 1971 ve 1974 yıllarında; Günter Grass'ın *Die Blechtrommel* adlı eseri ise 1979 yılında (366) beyaz perdeye uyarlanırken Jacob Christoph von Grimmelshausen'in *Der abenteuerliche Simplicissimus Teutsch'u* 1975 yılında ekrana taşınmıştır (77). Elbette *Die Blechtrommel* eseri de tiyatro, masal ve fablda olduğu gibi öncelikle bir uyarlama olarak değerlendirilmelidir ancak film özellikleri ve konuyu ele alış şekliyle farklı bakış açılarını da beraberinde getirmektedir. Örneğin Hans C. Blumberg, 1979 yılında Volker Schlöndorff 'un yönetmenliğini üstlendiği yapımın ayrıntılarında korku filmi (*Alm.* Horrorfilm), memleket filmi (*Alm.* Heimatfilm), *Slapstick*, kahramansı dram (*Alm.* Heroisches Drama), hiciv oyunu (*Alm.* Satyrspiel) ve siyasi hiciv (*Alm.* Politische Satire) özellikleri görmektedir (akt. Prinzler 598). Bu sebeple tıpkı edebiyat biliminde olduğu gibi bu eseri film türleri bağlamında da salt bir tür ile kısıtlamak mümkün değildir.

Aile, tema olarak Eshilos veya Euripides Yunan trajedilerinde olduğu gibi açıklanamaz görünen kadere karşı mücadele, ümitsiz suçluluk ve tanrıların veya ataerkil düzenin otoritesine karşı isyan ya da aksine kutsama olarak karşımıza çıkmakta ve sonrasında da farklı ailelerin yaşamlarının kapsamlı bir panoraması şeklinde işlenerek edebiyatta yerini almaktadır (Daemmrich ve Daemmrich 146). Bu bağlamda bireysellikten uzaklaşıp birçok kişiyi odak noktası haline getiren bilindik tür ise aile romanıdır. Malzemesini soyluların ve burjuvazinin aile hayatından alan roman, aile ve evin hala korumalı bir bağımsızlığa sahip gibi görünmesi nedeniyle, genellikle dış baskı sonucu sosyal dünyadan çekilmenin neden olduğu durumları işlemektedir (Best 171). Yaşananlar anlatılırken de aile bireylerinin varlığı ve birbiriyle ve dışarıyla olan ilişkileri dikkate alınır ki aslında tam olarak bu noktalar türü belirlemektedir. Alman edebiyatında Thomas Mann'ın *Die Buddenbrooks*'u aile romanı için önemli bir örnektir. Thomas Mann, "Bir Ailenin Yok Oluşu" alt başlıklı romanında birkaç nesil üzerinden zengin bir tüccar ailesinin çöküşünü anlatır. Eserin başkahramanı her ne kadar Thomas Buddenbrook gibi görünse de bu roman türünün belirleyicisi aile bireylerinin ilişkileri, dolayısıyla ailede yer alan kişilerdir. Bu nedenle aile romanı için belirleyici ölçüt tek bir kişi değil romanda ele alınan tüm aile bireyleridir. *Die Buddenbrooks* eserinin aile fertlerinin konu edildiği ilk uyarlama 1923 yılında Gerhard Lamprecht yönetmenliğinde çekilmiştir. Edebi eserlerin oldukça rağbet gördüğü bu yıllarda bu filmin çekilmesi bir bestseller aile romanı olmasından kaynaklanmaktadır. Eser her ne kadar ilgi görse de bir yandan

artık yüksek kültürden sıkılmış olan insanlardan çekinen sinema sahiplerini bir yandan da edebi niteliğin zarar görmesinden çekinen kişiler üzerinde bir tedirginlik yaratmıştır (Kaes 85). Eserin daha sonra 1959 ve 1978 yıllarında tekrar uyarlanması ise bu korkunun zaman içerisinde kaybolduğunu göstermektedir. Eserde geçen olaylar 1959 yapımında aynı isimde iki bölümde ele alınırken 1978 yapımı tek bir filmidir (Schmidt ve Schmidt 228).

Çok fazla okuru olan ve oldukça sevilen dedektif romanının belirleyici ölçütü de yine bir roman kişisidir. Zira türün adından da anlaşılacağı üzere onu özelleştiren unsur, romanın hâkimi olan dedektiftir. Bu roman türünde dedektif, keskin mantığın, kusursuz kurnazlığın ve çevikliğinin insanüstü ifadesi olarak odak noktada durmaktadır. Okur da kendisini dedektifin analitik tarafı ve bir vakayı çözümlene şekliyle bağdaştırır. Bu tür zaman içerisinde gelişmiş ve üç tarihsel aşamada farklı şekillerde ele alınmıştır. 19. yüzyılda, "Kim?" sorusu üzerinde durulmuş ve katilin kişilik sorunu ve insan zekâsının kombinasyonlarının sınırsızlığına odaklanılmıştır. Yüzyıl Dönümünde ise doğa bilimi ve teknolojinin gelişmesi ile "Nasıl?" sorusuna yer verilmiştir. Bu soru insan mükemmelliğine dair belirli bir şüphecilik ve yeni psikolojik ve sosyal sorgulama yöntemleri neticesinde, I. Dünya Savaşı'ndan itibaren "Neden?" sorusunu da beraberinde getirmektedir. Suçlunun psikolojisine ek olarak şablonlara tabii olan dedektifin özellikleri de ön planda tutulur (Wilpert 157). Özetle dedektif, zekâsı, olaylara bakış açısı ve onları çözümlene yöntemleriyle karşılaştığı problemleri çözer, olayı aydınlatır ve bu yönleriyle de dedektif romanı türünün belirleyici kişisi olarak kabul edilmektedir.

Bunun yanı sıra elbette yardımcı figürler dedektifin varlığını destekler niteliktedir. Dedektif romanında var olan ancak araştırmacı sınıfında olmayan bu grubun içerisinde olan kişiler, anlatıcı ve okur tarafından tanınır ve sayıları olay akışı içerisinde değişkenlik gösterebilir. Katil de karakter özellikleriyle ön plana çıkmaya da bu kişilerden bağımsız ele alınır. Zira dedektif, her şüphelide olduğu gibi onun da açıklamaları ve davranışları üzerinde durur. Dedektif romanında yer alan bir diğer kişi ise kurbandır. Hikâyeyi başlatan en önemli öğe olan kurban dedektifin sahneye çıkması için gerekli öğelerden biri olmakla birlikte araştırma ve sorgulama süreçlerini başlatması açısından da türün önemli kişilerinden biridir (Nusser 35-38).

Tıpkı edebiyatta olduğu gibi günümüzde sinema sektöründe de hala popülerliğinden hiç bir şey kaybetmeyen türün dedektifi odak noktadadır. Dedektif filmleri, suç filminin bir alt türü olup tıpkı eserlerde olduğu gibi suçun işleme

şekline değil belirli bir bakış açısıyla dedektif tarafından çözülmesine odaklanır. Filmlerde genelde bir hırsızlık, kaçırma veya cinayet sonucunda dedektiften yardım istenir ve ondan tıpkı yazılı eserlerdeki gibi bu bulmacalı gizemi aydınlatması istenir. Bilinen ilk dedektif filmleri Sherlock Holmes'lardır. Bunların arasında James Stuart Blackton'un yönetmenliğini üstlendiği *The adventures of Sherlock Holmes* (1905) ve *Sherlock Holmes and the Great Murder Mystery* (1908) örnekleri yer almaktadır. 1910'larda bu filmler Almanya'da da oldukça ilgi görmüş ve edebiyatta olduğu gibi birtakım farklı gelişmelerden geçmiştir (Grob 134). Odak noktasında kültürlü, zeki bir adamın olduğu filmlerde Heidi Schlüppmann 'ın da belirttiği üzere psikolojik ve mantıksal ayrıntılar da yer almaktaydı. 1950 yılında Raymond Chandler, dedektifin dünyadaki en iyi kişi, sıradan insanlarla muhatap olabilecek kadar da sıradan olması gerektiğini dile getirmiştir. 1972 yılında ise Hertmut Bitomsky, dedektifi etrafını araştıran ve dünyada görülmesi gereken her şeyi gösteren kişi olarak tanımlamıştır. Bunun dışında ilerleyen yıllarda "armchair dedectives" adıyla bilinen şık ve modern, giysilerini sıkça değiştiren kendinden emin kişilerden söz edilmektedir. Ayrıca 1930'lu yıllarda sinemalarda çizgi roman uyarlamaları yer alırken, 40 ve 50'lerde güvensizlik duygusu oldukça ön planda olan dedektifler ortaya çıkmıştır (akt. Grob 135-136). Alman edebiyatına gelinecek olursa okurların olay çözümlemesindeki heyecanı, görsel boyutta da kendini göstermiş olmalı ki türün önemli bir yazarı olan Friedrich Dürrenmatt'ın *Der Richer und sein Henker* (1952) adlı eseri, basım yılından sadece beş yıl sonra 1957 yılında aynı isimle beyaz perdeye aktarılmıştır. Hatta aynı eser daha sonrasında farklı yönetmenler tarafından 1975 ve 1993 yıllarında da beyaz perdeye uyarlanmıştır (Schmidt ve Schmidt 47-48).

Görüldüğü üzere her iki alanda da yer alan dedektif, şeklen değişse de görevi sebebiyle odak noktadadır ve iki türde de konuyu zaman içerisinde değişen ele alma biçimiyle belirleyicidir.

Sonuç

Farklı sınıflandırmaları bulunan edebî türlerin en bilindik ayrımı düzyazı/epik, nazım/lirik ve tiyatro/dramdır. Ancak salt bu üç ayrım yetersiz kalacağı için roman, kısa öykü ya da trajedi ve komedi alt sınıflandırmalar da oluşturulmuş, hatta bir alt sınırlandırma ile biçimsel veya tarihsel özelliklere göre türler belirlenmiştir. Aynı şekilde sinema veya televizyon öncelikle belgesel, animasyon, eğitici ya da reklam filmleri olarak büyük başlıklar altında toplanmakta ve filmler konuya, kültürel, zamansal ve mekânsal özelliklere, hatta teknik

özelliklere vb. etkenlere bağlı olarak alt türlere ayrılmaktadır. Hatta farklı türlerin bir araya geldiği *genre-mix*lerin olduğu da bilinmektedir. Bu sebeple edebi bir eserin sinemaya uyarlanması durumunda bu filmi sadece uyarlama olarak ya da edebi tür özelliği ile adlandırmak doğru olmayacaktır. Bu bağlamda bu çalışmada türler arası ayırım yapılırken kişilerin belirleyici ölçüt olduğu tiyatro, masal, fabl, tarihsel şövalye romanı, pikaresk roman, aile romanı ve dedektif romanı ele alınmış, edebi tür olarak özellikleri, sinemaya aktarımları ve beyaz perdede genel olarak hangi türlere dahil edilebilecekleri üzerinde durulmuştur. Buna göre; tiyatrodaki kişiler komedi ile trajedi ayırımına yol açmış ve böylelikle hem oyuncular hem de izleyiciler arasında belirgin bir çizgi çekilmiştir. Bunun en önemli sebebi ise kişiler arası sınıf farkıdır. Komedi ve trajedilerin uyarlanması ise türün özelliklerinde bir değişikliğe yol açmamıştır. Hatta *Orestia* veya *Lysistrata* gibi eserlerin de filmleştirildiği bilinmektedir. Çalışma içerisinde düzyazıda üzerinde durulan ilk tür ise masal olmuştur. Propp'un belirlediği fonksiyonları üstlenen yedi kişiden her birinin farklı eylem alanlarına sahip olmasından ve herhangi birinin eksik olması durumunda masalın oluşumu zedeleneceğinden dolayı masallarda da belirleyici ölçüt kişilerdir. Aynı şekilde masal filmlerinde de bu kişiler oldukça önem taşımaktadır. Her zaman popüler olan masal filminin ulusal kültürel mirasın bir parçası olarak görülerek Grimm kardeşler, Wilhelm Hauff ve Hans Christian Andersen gibi isimlerin masallarının filmleştirildiği de görülmektedir. Bu filmler çalışmada uyarlama haliyle masal filmi olarak ele alınmış ve masal öğelerinin fantastik filmler içerisinde de yer alabileceği vurgulanmıştır. Yine fabllarda da eğitici rollere sahip olan ve insan yetilerine sahip varlıklar türün özelliğini belirlerken sinemada da oldukça fazla sayıda filmde yer almaktadır. Öyle ki özellikle konuşan hayvanların olduğu filmlerin türü hayvan filmleri olarak belirlenmiştir. Ancak fabl türünü sadece hayvan filmi türü altında değerlendirmek doğru olmayacaktır çünkü bu filmler didaktik olmak zorunda değildir. Bu sebeple masal filminde olduğu gibi bu edebi tür için de kısmen fantastik film değerlendirmesi yapılmıştır. Şövalye romanında ise eserin kahramanı Orta Çağ Almanya'sında önemli bir yeri olan ve fiziksel ve davranışsal olarak üst düzey özelliklerle tasvir edilen şövalyedir. Sinemaya ise genelde İngiliz Artus efsanelerinden uyarlanan şövalye filmi olarak sınıflandırılan bu filmlerde sadece kahraman üzerinde durulmadığı, dikkat çeken aksesuarların ve mekânların da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu tür geçmişte yaşanmış olayları dönemin mimarisi ve giyim tarzına uygun bir biçimde yansıtması bakımından macera filmlerinin bir alt türü olan tarihi film başlığı altında da değerlendirilebilir. Bir diğer roman türü olan pikaresk romanda zor bir hayatın içerisinde tüm gayesi öncelikle

hayatta kalmak ve iyi şartlarda yaşamak olan kahraman odak noktadadır. Bu eserlerin sinemadaki örnekleri ise tiyatro, masal, fabl ve diğer örneklerde olduğu gibi öncelikle bir uyarılama olarak değerlendirilmelidir. Bunun dışında filmin teknik özellikleri ve senaryonun konuyu ele alış şekli, hangi film türü altında değerlendirileceğini belirlemede etken olup farklı değerlendirmeleri beraberinde getirmektedir. Böyle bir durumda aynı uyarılama korku filmi, memleket filmi, kahramansı dram ve hiciv oyunu olarak değerlendirilebilmektedir. Çalışmada değinilen bir diğer tür aile romanıdır. Diğerlerinden farklı olarak burada türü belirleyen bir kişiden değil kişilerden bahsedilmektedir. Bu kişiler romanda yer alan ailenin bireyleridir. Bu tür, malzemesini soyluların ve burjuvazinin aile hayatından almakta ve kişilerin birbiriyle ve dış dünyayla olan ilişkisi önem taşımaktadır. Yine sinemada yoğun ilgi gören uyarlamalar içerisinde değerlendirilmekte ve işlediği konuya göre de şekillenmektedir. Çalışmada son olarak dedektif romanı üzerinde durulmuştur. Adından da anlaşılacağı üzere tür, hiçbir şekilde eserde başka bir kişiyle değiştirilemeyecek olan, zekâsını ve tecrübesini kullanarak olayları çözümleyen dedektif ve yardımcı kişilerden oluşmaktadır. Dedektif filmi, film sektöründe suç filmleri altında değerlendirilmektedir. Elbette edebiyat ve sinemada türleri, burada bahsedilenlerle sınırlamak doğru değildir ve her eser ve uyarılama kendi içerisinde değerlendirilmelidir. Edebi eserlerin her birinin farklı türler altında değerlendirilebileceği gibi her film de birçok farklı tür sınıflandırmasına dahil edilebilmektedir. Aynı şekilde uyarlamalarda da sadece edebi türden yola çıkarak bir sınırlandırma yapmak mümkün değildir. Bunun sebebi ise her filmde seçilen mekân, kişi, teknik ve benzeri unsurların farklılık göstermesi ve durumun tür yelpazesini genişletmesidir. Neticede özellikle yazıya dökülmüş edebi eserler farklı yorumlamalar ve kişilerle görsel-işitsel boyuta taşınmaktadır ve bu da özelliklerinde değişkenlik gösterebileceğinin işaretidir.

KAYNAKÇA

Best, Otto F. *Handbuch literarischer Fachbegriffe*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2004.

Bordwell, David ve Kristin Thompson. *Film Sanatı.Bir Giriş*. Çev. Ertan Yılmaz ve Emrah Suat Onat. Ankara: De Ki Basım Yayım, 2008.

Daemmrich, Horst S. ve Ingrid G. Daemmrich. *Themen und Motive in der Literatur*. Tübingen: Francke Verlag, 1995.

- Dunker, Axel. "Gattungssystematiken." *Handbuch Gattungstheorie*. Ed. Rüdiger Zymner. Stuttgart: J.B. Metzler Verlag, 2010. 12-15.
- Ehrismann, Gustav. "Die Grundlagen Des Ritterlichen Tugendsystems." *Zeitschrift Für Deutsches Altertum Und Deutsche Literatur* 56. 3.4 (1919): 137–216. JSTOR, Web. 27 Şubat 2021.
- Frenzel, Elisabeth. *Motive der Weltliteratur*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 1988.
- Göttsche, Dirk. "Figural als Bestimmungskriterium." *Handbuch Gattungstheorie*. Ed. Rüdiger Zymner. Stuttgart: J. B. Mezler Verlag, 2010. 31-32.
- Grob, Norbert. "Dedektivfilm". *Reclams Sachlexikon des Films*. Ed. Thomas Koebner. Stuttgart: Philipp Reclam, 2011. 133-137.
- Gruteser, Michael. "Ritterfilm". *Reclams Sachlexikon des Films*. Ed. Thomas Koebner. Stuttgart: Philipp Reclam, 2011. 608-611.
- Hermes, Eberhard. *Grundbegriffe der Literatur von A- Z*. Stuttgart: Ernst Klett Verlag, 1999.
- Hickethier, Knut. *Film- und Fernsehanalyse*. Stuttgart: J.B. Metzler'sche Verlagsbuchhandlung, 2007.
- Jeßing, Benedikt ve Ralph Köhnen. *Einführung in die Neuere deutsche Literaturwissenschaft*. Stuttgart: J.B. Metzler'sche Verlagsbuchhandlung, 2012.
- Kaes, Anton. "Film in der Weimarer Republik". *Geschichte des deutschen Films*. Ed. Wolfgang Jacobsen, Anton Kaes ve Hans Helmut Prinzler. Stuttgart: J.B. Metzler'sche Verlagsbuchhandlung, 2004. 39-98.
- Lahn, Silke ve Jan Christoph Meister. *Einführung in die Erzähltextanalyse*. Stuttgart: J.B. Metzler'sche Verlagsbuchhandlung, 2008.
- Lange, Sigrid. *Einführung in die Filmwissenschaft*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2007.
- Lanz, Rainer. *Ritterideal und Kriegsrealität im Spätmittelalter: das Herzogtum Burgund und Frankreich*. Diss. University of Zurich, Faculty of Arts, 2006. Dissertations and Thesis: *Posted at the Zurich Open Repository and Archive, Dissertation Published Version*. Web. 27 Şubat 2020.
- Liptay, Fabienne. "Phantastischer Film". *Reclams Sachlexikon des Films*. Ed. Thomas Koebner. Stuttgart: Philipp Reclam, 2011. 515-520.

- Lüthi, Max. *Das europäische Volksmärchen*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2005.
- Marschall, Susanne. "Theater und Film." *Reclams Sachlexikon des Films*. Ed. Thomas Koebner. Stuttgart: Philipp Reclam, 2011. 710-712.
- Morsbach, Helmut. "Vorbemerkung." *Die DEFA-Märchenfilme*. Ed. Franziska Münz. Berlin: Defa Stiftung und Zweitausendeins, 2012. 7.
- Neuhaus, Stefan. *Grundriss der Literaturwissenschaft*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2009.
- Nusser, Peter. *Der Kriminalroman*. Stuttgart: Springer Verlag, 2009.
- Paech, Joachim. *Literatur und Film*. Stuttgart: J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1988.
- Prinzler, Hans Helmut. "Chronik, 1895-2004". *Geschichte des deutschen Films*. Ed. Wolfgang Jacobsen, Anton Kaes ve Hans Helmut Prinzler. Stuttgart: J.B. Metzler'sche Verlagsbuchhandlung, 2004. 567-616.
- Propp, Vladimir. *Morphologie des Märchens*. Ed. Karl Eimermacher. München: Carl Hanser Verlag, 1972.
- Scherer, Stefan. *Einführung in die Dramen - Analyse*. Darmstadt: WBG, 2013.
- Schmidt, Klaus M. ve Ingrid Schmidt. *Lexikon Literaturverfilmungen*. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler, 2001.
- Schweinitz, Jörg. "Genre". *Reclams Sachlexikon des Films*. Ed. Thomas Koebner. Stuttgart: Philipp Reclam, 2011. 289-291.
- Tepebaşı, Fatih. *Roman İncelemesine Giriş*. Konya: Çizgi Kitapevi, 2012.
- Vossen, Ursula. "Historienfilm". *Reclams Sachlexikon des Films*. Ed. Thomas Koebner. Stuttgart: Philipp Reclam, 2011. 305-308.
- Wilpert, Gero von. *Sachwörterbuch der Literatur*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 1969.
- Wulff, Hans J. "Tierfilm". *Reclams Sachlexikon des Films*. Ed. Thomas Koebner. Stuttgart: Philipp Reclam, 2011. 715-716.

Summary

It is known that the history of the relationship between literature and film is based on a long history. Many works from different genres were filmed. Among them are also sub-genres that keep people in their focus. Although these people are categorized according to different character types, that became a defining criterion in literature and mostly also in the film. In this context, as a result of this study it became apparent that a strong relationship between film and theater was developed in the early 20th century. This study also showed that the separation between tragedy and comedy was considered in the film industry and several important works were filmed by taking this into account. These films were viewed under the title "theater and film" and also named as adaptation. Characters are the determining criteria in fairy tales because all the seven people who take on the functions specified by Propp (79-80) have different areas of action, and if one of them is missing, the process and thus, the peculiarities of genre are damaged. Although they may have superficial appearances by their very nature, their actions are essential to the integrity of the story. It can also be observed that the tales of Brothers Grimm, Wilhelm Hauff and Hans Christian Andersen were filmed, since the tales were accepted as a part of the national cultural heritage. If only fairytale elements are built into the film, this genre can be specified as a fictional film. The adaptations discussed in this study can, however, be rated under the category of fairy tale films. The characters with human abilities, who play an educational role in fables, determine the characteristics of the genre. Their existence cannot be exchanged with other elements and thus makes up the whole genre. Movies with talking animals are classified as animal movies. However, it would not be correct to evaluate the fable only under this genre, since not only animals in fables have human abilities. The knight of historical chivalric fiction, which had an important place in the German Middle Ages and was described with superior physical and behavioral characteristics, is also the most important element of this genre and one of the determining criteria due to its type and behavior, have been edited in different works under different titles. However, looking at the knight films in the cinema, it goes without saying that not only the hero is highlighted, but also remarkable accessories and places are used. Nonetheless the equivalent of this literary genre can be determined as a knight film, the source of which is the English Arthurian legend. The hero in the picaresque novel, whose main goal is to survive from a difficult life and to live in good conditions, is at the center of genre and thereby determines it. When looking at this film genre, it turned out that several

genre variations occur due to technical units and the small changes in the material. In such a case, the same adaptation can be viewed as a horror film, homeland film, heroic drama and satire play, as well as just an adaptation. Another genre mentioned in the work is the family novel. In contrast to the others, it should be emphasized that this involves several family members. The genre, which draws its material from the family life of the nobility and the bourgeoisie, underlines the relationship between the characters and the outside world; moreover, it is regarded as an adaptation. Lastly, the detective novel should be mentioned. As the name suggests, the genre consists of detectives and assistants who can never be replaced by another character and who analyze events with the help of their intelligence and experience. In the film industry, it is also regarded as a detective film among crime films, in which the character and his characteristics are at the center. It is of course not correct to restrict the literary and film genres to those mentioned here. In addition, each adaptation should be considered separately. Each of the literary works can be rated under different genres and each film can also be classified into many different genres. Likewise, it is not possible to accept adaptations according to the literary genre and not evaluate it independently. The reason for this is that the location, person, technology and similar elements differ in each film and this leads to expanded genre possibilities. Above all, written literary works are transferred with different interpretations to the audiovisual dimension, which is a sign that their reflections can vary.